

„Áldás vagy átok? – A települési csapadékvíz-gazdálkodás pénzügyi vonzatai – Mi legyen a csapadékkal?”

Ferencz Mónika (KvVM FI), Horváth Csaba (BDL Környezetvédelmi Kft.), Kovács Károly (Magyar Szennyvíztechnikai Szövetség)

A csapadékvíz összegyűjtése és felhasználása szárazabb időszakban az emberi civilizáció hajnalán kezdődött. Noha a különféle ciszternák nyomát szerte a világon feltárták a régészek, a csapadékvíz-kezelés „intézményesülése” még mindig csak részleges.

A települések ivóvízellátását biztosító édesvízkészletek világszerte csökkennek, és ez a trend előrevelhető; egyrészt a globális klímaváltozás, másrészt a vízkészleteket elszennyező folyamatok, valamint a szigorodó ivóvíz-minőségi előírások ismeretében. Ezek a folyamatok hazánkban is megfigyelhetők (Somlyódy, 2002). Ennek következménye, hogy a vezetékvesztés árát egyre inkább nő, és így az egyre éledő környezettudatosság hatására és pénztárcájuk védelme érdekében a fogyasztók növekvő aránya próbálkozik a csapadékvíz gyűjtésével, újrahásznosításával. Magyarországon átlagosan nem esik kevés eső, hiszen az átlagos csapadékmennyiség 600 mm körül van (**1. ábra**). Ez azt jelenti, hogy egy 100 m²-es ház tetejéről évente mintegy 60 m³ víz folyik el. Mi lesz ezzel az égi áldással?

Jellemzően bekerül az útburkolatról egyébként egyre szennyezettebben lefolyó csapadékvizekkel együtt az út menti árokba, illetve az egyesített vagy elválasztott rendszerű csatornahálózatba. A beépítettség mértékének növekedésével, az épületek, az út- és térburkolatok egyre inkább megakadályozzák, hogy a lehullott csapadékvíz, mint megújuló természeti erőforrás helyben, a talajba szivároгjon és hasznosuljon.

Az elvezetőhálózatok bővülésével, valamint a szennyvíztisztító telepek elterjedésével egyre nő a csapadék „szállítási” és tisztítási költsége, melyet jelenleg egységesen az ivóvízfogyasztásunk árnyában fizetünk meg.

Pazarló, méltánytalan szemléletünkre és gyakorlatunkra a természet, a polgári jog és szomszédaink példája figyelmeztet:

- A csapadékeloszlás nagyon szélsőségesen ingadozik, és a csapadékgrafikonokat 100 éves időtávlatban szemlélve megállapítható, hogy a szélsőségeség egyre nő (**2. ábra**). Az évek közötti, éven belüli csapadékok mennyiségi eloszlása a készletgazdálkodás, a „betárazás” célszerűségét veti fel, míg a csapadékos események intenzitási csúcsainak emelkedése a jelenlegi szemlélettel szinte megoldhatatlan feladat elé állítja a víziközmű-üzemeltetőket és az elvezetésre kötelezett önkormányzatokat.

- Több települést átfogó rendszerekben helyenként elkülönül a hálózat és a tisztítómű üzemeltetője, és bár a hálózatüzemeltető az „idegen vizek” után nem tud díjat érvényesíteni, a telep üzemeltetője jogosan érvényesítheti a többletterhelések költségét.

- Számos uniós szomszédunk példája mutatja a megosztott csapadék- és szennyvíz-elvezetési díjrendszer szakmai, környezeti és társadalmi előnyeit.

Az extrémme növekvő zápor idej csapadékmennyiségek és intenzitások miatt már gazdaságtalan a meglévő vízelvezető rendszerek elégtelen kapacitásának bővítése.

Kézenfekvő megoldásként a lehulló csapadékot lokálisan kell visszatartani, lehetőség szerint hasznosítani és/vagy késleltetve, csökkentett intenzitással a befogadóba bevezetni. Megjegyzendő, hogy befogadó alatt ne csak az élővizet (rosszabb esetben a közcsatornát) tekintjük, gondoljunk a talajra, talajvízre is! A talaj és a teljes élő környezet vízháztartását kifejezetten előnyösen befolyásolná még a településeken belül is, ha a helyileg visszatartott csapadéknak legalább egy része elszikkasztásra kerülne.

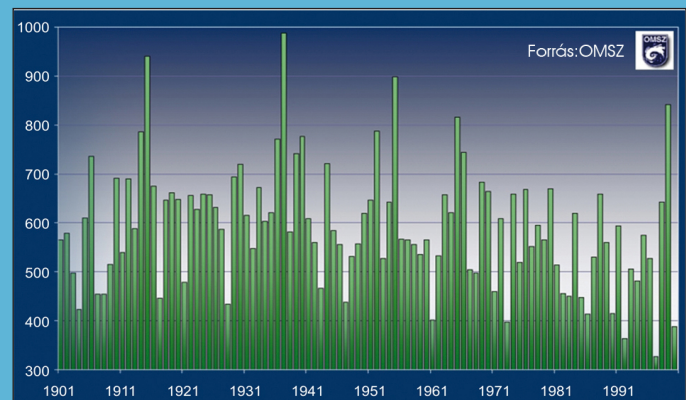
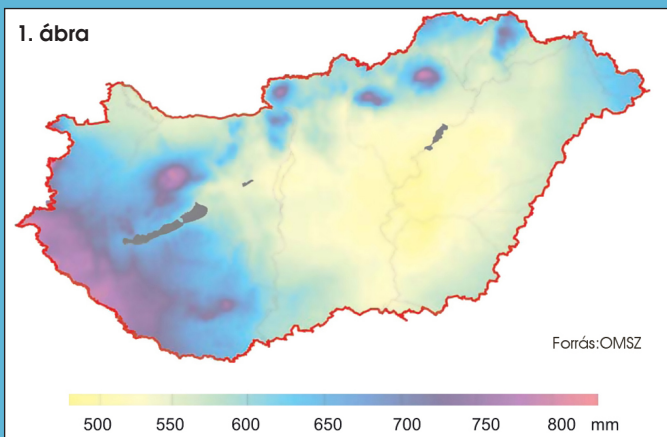
Általában elmondható, hogy a lakosság a felesleges, „átkos” csapadéktól igyekszik gyorsan megszabadulni – a vizet a település közműrendszerétől függetlenül ott is előszeretettel kötik be a szennyvízcsatornába, ahol az egyébként nem engedélyezett.

A települési önkormányzatok feladata, hogy a csapadék elvezetését megoldják. Ennek a sok problémát hordozó feladatnak azonban nemcsak klasszikus csatornaépítési tevékenységgel lehet eleget az önkormányzat, hanem egyéb megoldások alkalmazásával hatékonyabb és környezetkímélőbb települési vízgazdálkodást valósíthat meg, illetve csökkentheti a meglévő, növekvő csapadékintenzitások miatt egyre inkább túlcsonduló rendszereinek terhelését.

- tetővizek in-situ tárolása és újrahásznosítása, (öntözés, WC-öblítés) – 1 db ingatlan = 1 db „mikrovízgyűjtő”

- a településen belül a „fedettség” szabályozása – vízáteresztő és vízmegtartó burkolatok alkalmazása (pl. zöldtetők, zöldparko-

1. ábra

2. ábra

lók és zöldjárdaszigetek) és a burkolt közlekedési felületek áteresztőképességének növelése, telken belüli zárt burkolatok tiltása,

- a csapadéklefolyás csúcsainak csökkentése a csapadékvíz-elvezető hálózaton alkalmazott tárolással – az összegyűlekezési idő növelésével – a település által elkészített vízgyűjtő-fejlesztési és csapadékvíz-elvezetési és -elhelyezési tervekkel összhangban,

- a külterületi csapadékok távoltartása a települési belterület-től,

- a vízvezető rendszer időszakonkénti ellenőrzése és karbantartása a tervnek megfelelő állapotának fenntartása érdekében, a megfelelő vízvezető képesség biztosítására.

- lakosság tájékoztatása a csatornák rendszertől függő helyes használatáról (idegen vizek kizárása, a vízvezető nyílt, felszíni árokhalozat és az átvezetők karbantartása), és a lakosság partnerül hívása a közös érdekekre tekintettel.

Mindehhez azonban pénzügyi forrást kell találniuk az önkormányzatoknak. Ennek leghatékonyabb eszköze az, hogy a differenciált csatornadíj EU-konform megállapításával (mint díjmeghatározó hatóság) megteremtik a csapadékvíz-gazdálkodás ösztönzését és annak anyagi forrásait.

■ Díjprobléma

A csapadékvíz hasznosítása nem csak egyszerűen „zöld” kérdés: kétségtelen tény, hogy a településeknek mind többbe kerül a le hulló, nem hasznosított és elszivárogni nem tudó csapadékvíz kezelése. A csapadékvíz-elvezetés kötelezettségét az önkormányzatok előszeretettel terhelik a víziközmű-szolgáltatóra, akinél a rendezetlen jogi, gazdasági környezet ésszerűtlen és a környezeti változások eredményeképpen tarthatatlan műszaki „megoldásokat” szül. Mindamellett, a feladat ellátásának költségeit valahol érvényesíti, és hol másutt, mint az ivó- és szennyvízdíjban, függetlenül attól, hogy „egy főre” hány m² tető vagy burkolt felület jut. Így a többemeletes panelépületben lakó is megfizeti a bevásárlóközpont vagy a kertés házban lakók csapadékvíz-elvezetési többletköltségeit.

■ Alternatív díjpolitika

Az elemi igazságérzet szerint a megoldás egyszerű: válasszuk külön a csapadékvíz-elvezetéséért fizetendő díjat és a szennyvízkezelésért fizetendő díjat. Előbbi terület/felület alapon kivétel a belvárosi, kis fajlagos tetőfelülettel rendelkező lakások tulajdonosai jelentősen kisebb díjat fizetnek, a kertés házak lakói pedig adott esetben kedvezményekben részesülhetnek, ha megoldják ingatlanukon a csapadékvíz problémáját: csökkentik a vízzáró felületek arányát, ezzel teret engedve az elszivárgásnak, növényzettel borítják a háztetőt, illetve más módon hasznosítják az esővizet. A legmagasabb csapadékvízdíjat a nagy területű vízzáró burkolattal fedett iparterületek, bevásárlóközpontok fizetnék, ami nagyjából meg is felel a szennyező díj elv alkalmazásának.

Ehhez hasonló díjpolitika számos országban érvényben van már:

a) Lipcsében az ottani „rendszerültást” követően megosztott díjrendszer vezettek be, aminek hatására a belvárosi területeken közel felére! csökkent a víziközmű-szolgáltatásért fizetendő díj, a szolgáltató összárbevételének változatlan tartása mellett. (Ti.: a költségekre a korábbi egységes díjstruktúrában is megvolt a fedezet.) Az osztott díjrendszer kellő motivációt és megtakarítási lehetőséget nyitott arra, hogy a csapadékvíz-kezelő berendezések számát és az elvezető és tisztítórendszer üzemstabilitását jelentős mértékben növelni tudták. (Forrás: Sachsen Wasser)

b) Bonnban is megosztott díjrendszer van: a csapadékvízért és a szennyvízért külön kell fizetni, és a háztulajdonos a csapadékdíj 50%-át megtakaríthatja, ha pl. csatlakozik a zöldháztető programhoz. (Forrás: www.umweltbundesamt.de)

Németország kivül számos környező országban (pl. Románia, Szlovákia) része a díjpolitikának a csapadékvíz-kezelés költsége, részben vagy egészben függetlenül az ivóvízfogyasztástól.

■ Közmű-e a csapadékcsonna?

Magyarországon azonban van egy speciális probléma: a magyar jogszabályok értelmében a csapadékvíz-vezető csatorna csak

akkor minősül közműnek, ha az egyesített, vagyis gyakorlatilag olyan szennyvízcsatorna, amibe csapadékvíz is vezetünk. A 38/1995. (IV. 5.) Korm. rendelet a közműves ivóvízellátásról és a közműves szennyvízelvezetésről nem tartalmazza a csapadékvíz-elvezetést, így a nyílt árkos vagy elválasztott csapadékcsonna üzemeltetése nem minősül közüzemi szolgáltatásnak, így módon az ilyen hálózatok fenntartására, fejlesztésére nem szedhető díj, és ugyanakkor a fenntartása, karbantartása önkormányzati feladat.

Kicsit visszas helyzet, hogy a jogszabályokkal kvázi fenntartunk egy szakmailag sok éve túlhaladott rendszert: a települések nem igazán érdekeltek a vezetékrendszer szétválasztásában, ill. elválasztott rendszerek építtetésében. A lehulló csapadékvíz a szennyvíztelepre vezetik tehát, ami egyben azt is jelenti, hogy a hálózat hidraulikai kapacitását ahhoz méretezik, hogy csapadékosabb években, sőt egy-egy nagyobb zápor esetén se legyen nagy baj. Ráadásul ez még a jobbik eset, mert ez „csak” drága, és üzemeltetése nem optimális, de nagyobb környezeti haváriát nem okoz. Ahol viszont a már meglévő vezetékhalozatok, műtárgyak nem rendelkeznek tartalékkal, ott egy-egy nagyobb zivatar után az utcán hőmpölyög a szennyvízzel kevert esővíz, a telep befogadó vízfolyásába is rossz minőségű víz kerül, rosszabb esetben károsodnak a szennyvíztelepi műtárgyak, berendezések.

A fenti műszaki megoldásból következik az is, hogy a közműszolgáltatónak nehézsége lehet abból, hogy a kezelendő szennyvíz mennyisége a mért ivóvízmennyiséghez képest jelentősen nőhet, ráadásul egy olyan elemmel, aminek a mennyisége csak nagy időintervallumban becsülhető, de alapvetően nem mérhető.

■ Jogi probléma?

Néhány magyar városban, pl. Szegeden, Győrben vannak helyi rendelkezések, melyek nyomán elsősorban a nem lakossági fogyasztók közüzemi díjat fizetnek a csapadékvíz-elvezetésért. Ennek azonban az a jogi alapja, hogy ezen városokban az egyesített csatornán elvezetett csapadékvíz közüzemi szolgáltatásnak minősül, amiért díjat kell fizetni. Ha a településen nem minősíthető így a csapadékelvezetés, akkor ez a megoldás nem alkalmazható.

A díjprobléma alcím alatt bemutatott elméleti nehézség valóságát jól mutatja az az ítélet, melyben a Fővárosi Ítéletábla jogerősen több mint 56 millió Ft és kamatai elmaradt szolgáltatási díj megtérítésére kötelezte 2 kisebb település csatornaüzemeltetőjét a felperes szennyvíztelep-üzemeltető javára. A probléma röviden összefoglalva abban állt, hogy a települési üzemeltető csak annyi díjat tud beszédni a fogyasztóktól, amennyit az ivóvízfogyasztás alapján számlázni tud, noha a csatornán a szennyvíztelepre eljutott szennyvíz mennyisége ennél jóval nagyobb: a beszivárgó, illetve belevezetett talaj-, illetve csapadékvíz miatt. A jogi helyzet tisztázása alkotmányossági kérdéseket is felvet, de az Alkotmánybíróság a tárgyban benyújtott indítványra több éve nem adott ki határozatot.

■ Mit tegyünk?

A kérdést a több éve születő új víziközműtörvényben lenne célszerű szabályozni. A sokoldalú probléma miatt azonban ez a kérdés, úgy tűnik, a mostani tervezetből is kimarad, noha a csapadékvíz kérdése nem fog megoldódni jogi „ráhatás” nélkül.

Egy megfelelően kidolgozott koncepció valószínűleg minden érintett fél támogatását elnyerhetné: a település bevételhez juthat, amiből a közművet fenntarthatja, a városi lakosság számára a díjak várhatóan csökkennek, aminek nem kis politikai hozadéka is van, a kertés övezetben pedig előmozdíthatjuk a környezettudatos gondolkodást, mely a természet forrásait felelősen használja fel. A jogi környezet megteremtése után a 2009–13 időszak környezetvédelmi és regionális akcióterveiben már érdemes lehet kidolgozni olyan helyi, illetve regionális támogatási konstrukciókat, melyek a csapadékvíz kezelését, hasznosítását támogatják, és elősegítik a víz természetes körforgásának minél nagyobb mértékű helyreállítását.